

Sarıaltun tarafından hazırlanan “Arkeolojik yerleşim yerleri ile jeomorfoloji arasındaki etkileşim: Aşağı Garzan Havzası örneği” (Türk coğrafya Dergisi, Haziran 2021, 77, 195-210) başlıklı yayın ile ilgili yorumlar

Comments on “Interaction between archeological site and geomorphology: a case study of the lower Garzan Basin” (Turkish Geographical Review, June 2021, 77, 195-210) about the publication prepared by Sarıaltun

Murat Sunkar ^{a*} İbrahim Polat ^b

^a Firat Üniversitesi İnsani ve Sosyal Bilimler Fakültesi, Coğrafya Bölümü, Elazığ, Türkiye.

^b Firat Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Coğrafya Ana Bilim Dalı, Elazığ, Türkiye.

ORCID: M.S. 0000-0002-4479-5023; İ.P. 0000-0002-3213-6127

BİLGİ / INFO

Geliş/Received: 01.05.2022

Kabul/Accepted: 05.05.2022

Anahtar Kelimeler:

Yanarsu Çayı
Garzan Çayı
Taraça
Arkeolojik yerleşme

Keywords:

Yanarsu Stream
Garzan Stream
Terrace
Archaeological settlements

*Sorumlu yazar/Corresponding author:

(M. Sunkar) msunkar@firat.edu.tr

DOI: 10.17211/tcd.1111897

Atf/Citation:

Sunkar, M., & Polat, İ. (2022). Sarıaltun tarafından hazırlanan “Arkeolojik yerleşim yerleri ile jeomorfoloji arasındaki etkileşim: Aşağı Garzan Havzası örneği” (Türk Coğrafya Dergisi, Haziran 2021, 77, 195-210) başlıklı yayın ile ilgili yorumlar. *Türk Coğrafya Dergisi*, (80), 123-130.
<https://doi.org/10.17211/tcd.1111897>

ÖZ / ABSTRACT

Bu makalede, Yanarsu (Garzan) Çayı'nın İki Köprü ile Dicle Nehri arasında kalan havzasında “arkeolojik yerleşmeler ile jeomorfoloji arasındaki etkileşim” konusunda yayınlanmış bir makale değerlendirilmiştir. Yanarsu Çayı, Dicle Nehri'nin önemli kollarından biri olup Diyarbakır Havzası'nın doğusunda yer almaktadır. Bu akarsuyun Diyarbakır Havzası'nda kalan aşağı havzasında, geniş taraçalar oluşmuştur. Taraçalar tarım potansiyelinin yüksek olması ve su kaynaklarının varlığı nedeniyle arkeolojik yerleşmeler tarafından kullanılmıştır. Sarıaltun (2021) “Aşağı Garzan Havzası'nda arkeolojik yerleşmeler ile jeomorfoloji arasındaki etkileşim” konusunda yapmış olduğu makalesinde, taraçaları GT1 (30-40 m), GT2 (+10-20 m), GT3 (+5-9 m) ve GT4 (+1-4 m) olmak üzere 4 basamakta değerlendirmiştir. Ayrıca Aşağı Garzan Havzası'nda 100 günlük ayrıntılı jeomorfolojik arazi çalışması yaptığını belirtmektedir. Fakat Sarıaltun'un (2021) havza sınırlandırması, yöntem, jeoloji ve jeomorfoloji konularında sunduğu görüş, yorum ve bulgularının önemli hatalar içerdiğini düşünüyoruz. Bu hataların en önemlisi taraçalar konusunda yapılmış sınıflandırmadır. Çünkü aynı havzada bizim yapmış olduğumuz jeomorfolojik gözlem ve araştırmaların sonuçları ile Sarıaltun'un (2021) sonuçları tamamen farklıdır. Başta jeomorfoloji konuları olmak üzere hatalı değerlendirmeler ile ilgili olarak aşağıdaki başlıklarda somut deliller sunulmuştur. Ayrıca Yanarsu Çayı taraçalarının jeomorfolojik özellikleri kısaca özetlenmiştir. Böylece taraçaların sınıflandırılması ile ilgili hataların düzelmiş olacağını düşünüyoruz.

In this study, an article published on “the interaction between archaeological settlements and geomorphology” in the section of Yanarsu (Garzan) Stream basin between İki Köprü and the Tigris River and located in the east of the Diyarbakır Basin. Wide terraces were formed in the lower basin of this stream, which is in the Diyarbakır Basin. These terraces were used by archaeological settlements due to their high agricultural potential and the availability of water resources. In his article on “The interaction between archaeological site and geomorphology in the Lower Garzan Basin”, Sarıaltun (2021) evaluated the terraces in 4 steps as GT1 (30-40 m), GT2 (+10-20 m), GT3 (+5-9 m) and GT4 (+1-4 m). Sarıaltun also states that he carried out a 100-day detailed geomorphological field study in the Lower Garzan Basin. However, we think that Sarıaltun's (2021) opinions, comments and findings on the basin classification, method, geology and geomorphology contain mistakes. The most important of these mistakes is the classification made about the terraces. Because the results of our geomorphological observations and researches in the same basin and the results of Sarıaltun (2021) are completely different. Tangible evidence has been presented under the following headings regarding incorrect assessments, especially on the geomorphological issues. In addition, the geomorphological features of the terraces of Yanarsu Stream were briefly summarized. Thus, we consider that the mistakes related to the classification of the terraces will be corrected.

1. Giriş

Bu çalışmada Sarıaltun (2021)* tarafından Türk Coğrafya Dergisi sayı 77’de yayımlanan makale ile ilgili endişe ve eleştiriler değerlendirilmiştir. Bu makalenin yayım tarihinden önce Yanarsu Çayı havzasında farklı yıllarda yapmış olduğumuz araştırmalara göre bu makalede sunulan bulgularda çok ciddi tutarsızlık ve hatalar tespit edilmiştir. Bu tutarsızlıklar 1) “Aşağı Garzan Havzası” olarak yapılan havza sınırlandırması, 2) Uygunluk analizi için kullanılan yöntem, 3) Jeoloji bölümünde Lahti Formasyonu ile ilgili yapılan haritalama ve değerlendirme, 4) Ana jeomorfolojik birimler ile ilgi yapılan değerlendirmeler ve 5) Yanarsu Çayı Aşağı Havzası’nda görülen taraçaların gruplandırılması konularından oluşmaktadır.

Yanarsu Çayı Havzası, Güneydoğu Toroslar ve Kenar Kıvrımları kuşağı üzerinde yer almakta olup kaynağını Bitlis’in güney kesimindeki Güneydoğu Toroslardan almaktadır. Havzanın bulunduğu alanda kuzey güney doğrultusundaki sıkışma, doğu-batı doğrultusunda kıvrımların oluşmasını sağlamıştır. Bu kıvrımlar bazı alanlarda yarılarak boğazlar oluşmuştur. Yazarın Aşağı Garzan Havzası olarak sınırladığı alan Yanarsu Çayı Aşağı Havzası’nın en alt bölümüne karşılık gelmektedir. Gerçekte ise Aşağı Garzan Havzası ile Yanarsu Çayı Aşağı Havzası aynı alana karşılık gelmemektedir. Bu durum nedeniyle Yazarın makalesinde geçen ad ile havza sınırlarının birbirini karşılamadığı düşünülmektedir.

Sarıaltun (2021) yayınlamış olduğu makalesinde “Aşağı Garzan Havzası’nda 2008-2015 yılları arasında yaklaşık 100 gün ayrıntılı jeomorfolojik arazi taraması çalışmaları” yapmış olduğunu belirtmektedir. Beşiri doğusundaki boğaz ile Dicle Nehri arasında kalan bu alanda 100 günlük ayrıntılı jeomorfolojik arazi çalışmaları yapılmış olmasına rağmen taraça basamaklarının doğru haritalanmamış olması verilen gün sayısı kadar jeomorfoloji çalışmalarının yapılmadığını göstermektedir. Bu durum nedeniyle jeomorfolojik özellikler yeterli ve doğru değerlendirilmemiştir.

Aşağı Garzan Havzası’nda jeomorfolojik birimlerin değerlendirilmesi ile ilgili olarak en büyük hata taraçaların sınıflandırılmasında yapılmıştır. Bu hatanın temelinde Dicle Nehri taraçaları ile ilgili önceki sınıflandırmaların dikkate alınmamasından kaynaklanmaktadır. Kuzucuoğlu (2002) ve Doğan (2005) Bismil ve Batman arasında kalan Dicle Nehri vadisinde vadi tabanına olan yükseltilerine göre T1 (40 m), T2 (30 m) T3 (10 m), T4 (4-5 m) ve T5 (2-3 m) 5 farklı taraça basamağı belirlemişlerdir. Bismil ve Batman arası Diyarbakır Havzası’nda sübsidansın yaşandığı alana karşılık geldiğinden, bu alandaki taraça gruplandırmasının Dicle Nehri geneli için kullanılması uygun değildir. Nitekim Yıldırım ve Karadoğan (2005) tarafından Ilisu Baraj Gölü altında kalan Hasankeyf çevresindeki bu taraçaların 80 m’ye kadar çıktığı tespit edilmiştir. Sunkar ve Siler (2016) de Maymune Boğazı çevresinde Dicle Nehri taraçalarının vadi tabanından 70-80 m yüksekte yer aldığını belirlemiştir. Yine Bridgland ve diğerlerine (2007) göre Diyarbakır’ın doğusunda vadi tabanından 100 m ve daha yüksekte taraçalara rastlanılmaktadır.

Son yıllarda Batman çevresinde yapılan araştırmalarda Dicle Nehri sisteminde önemli bir yeri olan Batman Çayı vadisinde

6 taraça basamağı belirlenmiştir. Bu taraçalar Batman Çayı vadisinde vadi tabanına göre T1 (90-100 m), T2 (60-75 m), T3 (25-45 m), T4 (10-15 m), T5 (3-5 m) şeklinde gruplandırılmıştır. Bu vadideki T6 (1-2 m) taraçası her yerde belirgin olmadığı için T5 (3-5 m) taraçasına dahil edilmiştir (Tonbul ve Sunkar 2008; Sunkar ve Tonbul 2013; Sunkar ve Tonbul 2015). Benzer sınıflandırma Yanarsu Çayı taraçaları içinde yapılmış olduğundan Yazar tarafından yapılan taraça sınıflandırması hatalıdır. Başta taraça sınıflandırmaları olmak üzere diğer hatalar aşağıda ayrı ayrı tartışılmıştır.

2. Havza Adlandırması ve Sınırlandırması ile ilgili Sorunlar

Garzan, Diyarbakır Havzası’nın en doğu bölümünde, Siirt ile Batman arasında kalan saha için kullanılan eski bir addir. Erzen veya Garzan adı ile bilinen alan büyük ölçüde Yanarsu (Garzan) Çayı Aşağı Havzası’na karşılık gelmektedir (Sunkar vd, 2015; Sunkar 2017). Yörenin eski adına göre bu alandaki dağ, ova ve akarsuya Garzan adı verilmiştir. Fakat günümüzde eski adın yerini bölgedeki petrolle ilişkili olarak Yanarsu adı almıştır. Yaygın kullanım ve Harita Genel Müdürlüğü’nün haritalarındaki adlandırma nedeniyle Garzan yerine Yanarsu adının daha doğru kullanım olduğu, ihtiyaç durumunda Garzan adının parantezle verilmesinin uygun olduğu düşünülmektedir. Bu durum nedeniyle Yanarsu yerine doğrudan Garzan adının kullanılması uygun düşmemektedir.

Sarıaltun (2021) akarsu havza sınırlarını dikkate alarak sınırlandırma yapmış olduğundan dağ ve ova dışında sadece Yanarsu Çayı Havzası, havza sınıflandırması açısından irdelenmiştir. Yazar Garzan Havzası’nı kendi içerisinde 4 bölüme ayırmış ve bu ayırmada Yanarsu Çayı Havzası’ndaki jeomorfolojik özellikleri dikkate aldığı anlaşılmaktadır. Bu ayırmada havzanın Mutki ilçe sınırlarında kalan bölü 1. Bölüm, bu alanla Kozluk arasında kalan bölüm 2. Bölüm, Kozluk ile Beşiri doğusunda İkiköprü Boğazı arasında kalan bölüm 3. Bölüm ve İkiköprü Boğazı ile Dicle Nehri arasında kalan bölüm 4. Bölüm olarak sınıflandırılmıştır. 4. Bölüm Aşağı Garzan Havzası olarak adlandırılmış ve bu bölümde araştırma yapılmıştır. Garzan Havzası’nın kendi içerisinde 4 bölüme ayrılmasında kullanılan kriter açıkça verilmemiştir. Bu hali ile jeomorfolojik ve hidrografik sınıflandırma kapsamı dışında rastgele bir sınıflandırma yapıldığı düşünülmektedir. Çünkü jeomorfolojik özellikler dikkate alınmış olsaydı dağlık alanlarda kalan bölüm ve ovada kalan bölüm şeklinde sınıflandırılmak gerekirdi. Jeomorfolojik olarak Yanarsu Çayı Havzası’nın dağlık alanlarda kalan bölümü için yukarı havza, bu alan dışındaki bölümü için aşağı havza olmak üzere iki bölüme ayrılması mümkündür. Jeomorfoloji dışında da hidrografik havza özelliklerine göre yukarı havza ve aşağı havza şeklinde iki bölüme ayrılabilir. Sunkar (2017) ve Polat (2018) bu makaleden önce Yanarsu Çayı Havzası’nın hidrografik ve morfolojik özelliklerini dikkate alarak Diyarbakır havza üzerinde kalan bölümü için Yanarsu Çayı Aşağı Havzası adını kullanmıştır. Aynı dönemde aynı alanda çalışma yapan Karadoğan da (2018) Kozluk kuzeyinde kalan bölüm için yukarı havza ifadesini kullanmıştır.

Sonuç olarak havza sınıflandırmasında 1) Yukarı havza, aşağı havza 2) Yukarı çığır, aşağı çığır veya 3) Yukarı çığır, orta çığır, aşağı çığır şeklinde bir kullanımın uygun olacağı düşünülmektedir.

* Sarıaltun (2021) ifadesi bu makalede çok sık kullanılacağından zorunlu atflar dışında bunun yerine “Yazar” ifadesi kullanılmıştır.

3. Jeolojik Değerlendirmeler İle İlgili Sorunlar

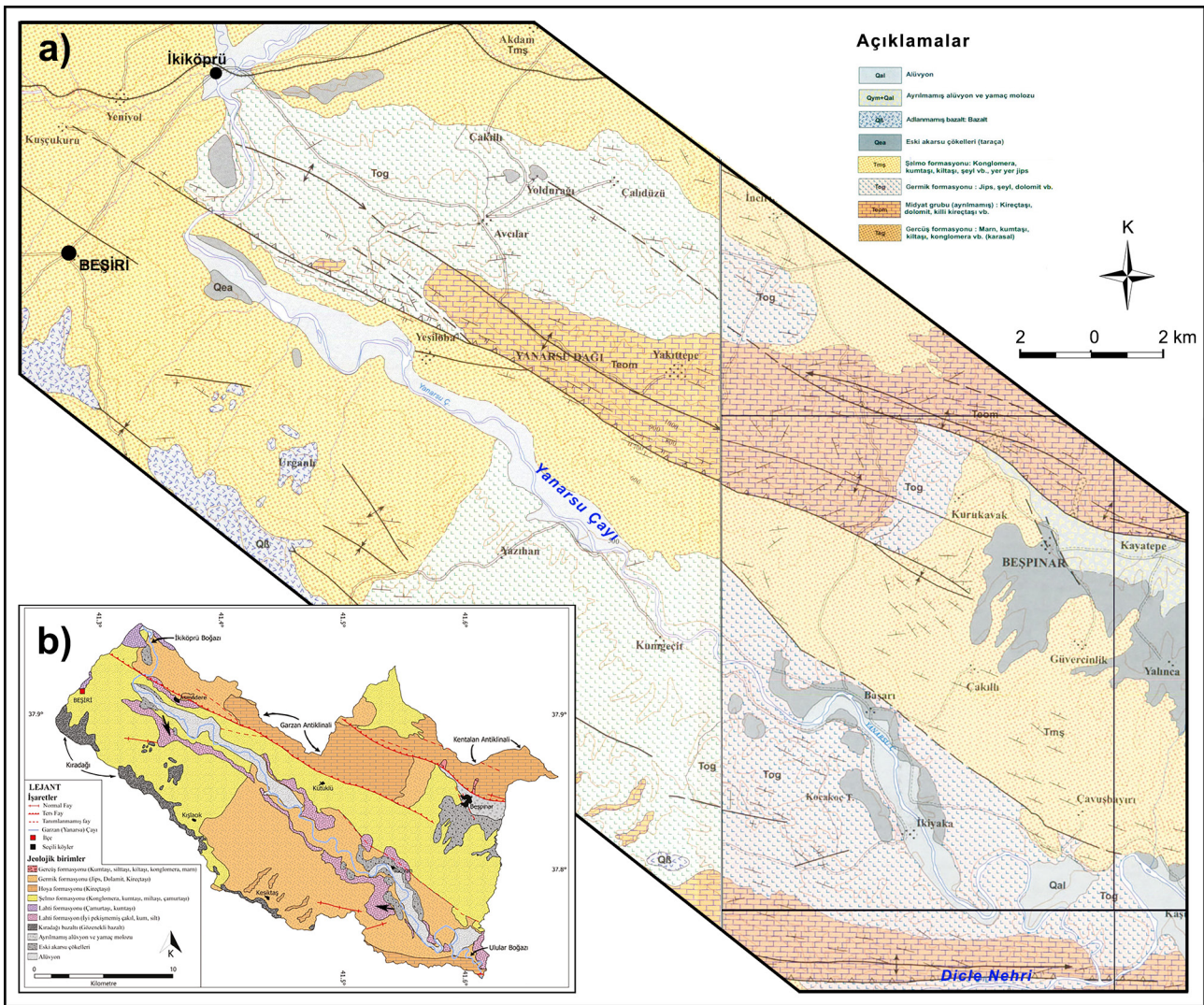
Sarıaltun (2021) "Aşağı Garzan Havzası jeoloji haritası" başlığı ile sunmuş olduğu haritayı Şenel (2007, 2008) ve Yeşilova'dan (2012) faydalanarak hazırladığını belirtmiştir. Ancak her üç çalışmanın hiçbirinde de bu alanda Lahti Formasyonu adı altında bir birim haritada gösterilmemiştir. Jeoloji haritası MTA'nın 1/100.000 ölçekli haritalarına göre (Şenel, 2007; 2008) hazırlanmış olup bu haritalarda Beşiri güneyinde yer almayan Lahti Formasyonu varmış gibi gösterilmiştir (Şekil 1).

Lahti Formasyonu Üst Miyosen-Pliyosen yaşlı Şelmo Formasyonu'nun en üst seviyelerine karşılık gelmektedir. Bu birim çakıtaşı, kumtaşı, şeyl litolojilerini içeren Pliyosen güncel çökelmelerinden oluşup Adıyaman yöresinde tanımlanmıştır (Yılmaz ve Duran, 1997). Bu tanımlamadan da anlaşılacağı üzere Lahti Formasyonuna ait birimler Şelmo Formasyonu'nun en üst üyesini oluşturmaktadır. Fakat Yazarın jeoloji haritasına göre (Şekil 1 b) Lahti Formasyonu hem Şelmo hem de Germik Formasyonu üzerinde gösterilmiştir. Bölgedeki araştırma sonuçları ve stratigrafik kural gereği bu şekilde bir istiflenme mümkün olmadığından harita hatalı hazırlanmıştır. Bu hata dışında jeoloji

haritasının lejant bölümünde, jeolojik birimler yaşlıdan gence sıralanmıştır. Bu şekildeki sıralama jeoloji haritalarının hazırlanışına ters olup hatalı kullanılmıştır.

4. Ana Jeomorfolojik Birimlerin Tanımlanması ile İlgili Sorunlar

Sarıaltun'un (2021) daha önceden Yanarsu Çayı Aşağı Havzası'nda yapılan jeomorfoloji araştırmalarını dikkate almadan İkiköprü güneyinde kalan vadinin morfolojik özelliklerini hatalı değerlendirmiştir. Bu hatalardan en önemlisi İkiköprü güneyindeki (İkiköprü Boğazı) ve Raman Dağı üzerindeki (İkiyaka Boğazı) boğazların oluşumu ile ilgili tespitlerdir. Sunkar (2017), Sunkar ve diğerleri (2017) Polat (2018) ve Karadoğan (2018) bu boğazların epijenik olduğunu belirtmesine rağmen Sarıaltun'un (2021) antedant boğaz olarak tanımlamıştır. Yanarsu Çayı'nın İkiköprü ve daha aşağıdaki boğazda yatağına menderesli bir şekilde gömülmüş olması ve boğazların çevresinde aşınım artığı malzemenin bulunması bu boğazların epijenik olduğunu göstermektedir. Şekil 1 a)'da İkiköprü güneyinde boğazın batısında görülen Kuvaterner birimi aşınım artığı malzemeye somut delil oluşturmaktadır.

Şekil 1. İkiköprü ile Dicle Nehri arasında Yanarsu (Garzan) Çayı havzasının jeoloji haritası. a) MTA'nın 1/100.000 ölçekli M 46 ve 47 jeoloji paftaları (Şenel 2007 ve 2008), b) Sarıaltun'un (2021) Aşağı Garzan Havzası jeoloji haritası. Orijinal paftalarda Lahti formasyonu bulunmamaktadır.

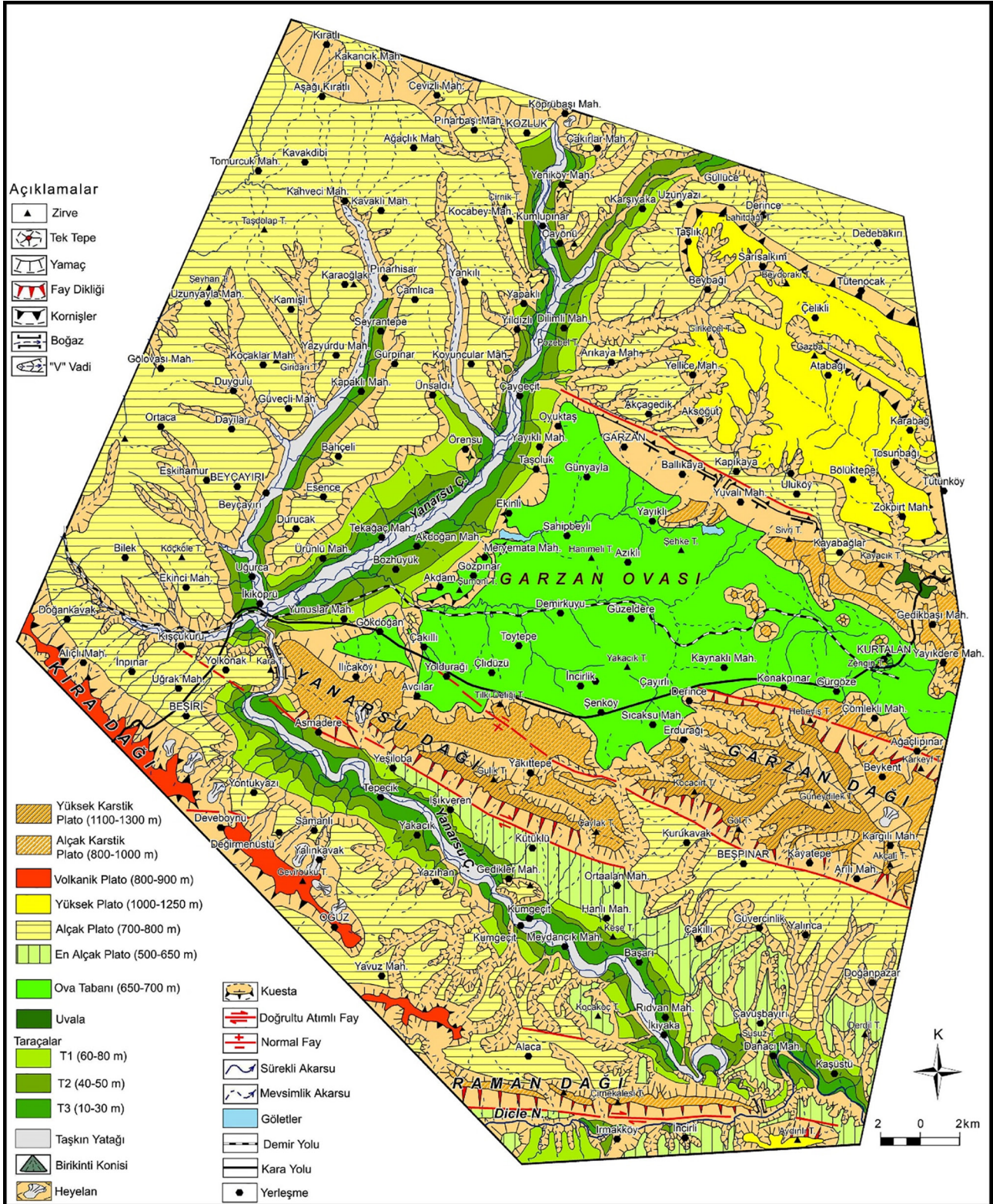
Figure 1. Geological map of the Yanarsu (Garzan) Stream basin between İkiköprü and the Tigris River. a) 1/100,000 scale M 46 and 47 geological map sections of MTA (Şenel 2007 and 2008), b) Lower Garzan Basin geological map of Sarıaltun (2021). There is no Lahti formation in the original map sections.

5. Taraçaların Gruplandırılması İle İlgili Sorunlar

Diyarbakır Havzası'nın doğusunda yer alan eski adıyla Garzan yeni adıyla Yanarsu Çayı Dicle Nehri'nin en önemli kollarından birini oluşturmaktadır. Dicle Nehri'nin ana kolu ile büyük yan kolların vadilerinde görülen taraçalar arasında birebir ilişki bulunmaktadır. Fakat Dicle Nehri Havzası çok büyük olduğu için tektonik hareketler ve litolojik özelliklere bağlı olarak taraçaların vadi tabanına göre olan yüksekliği lokal farklılık gösterebilmek-

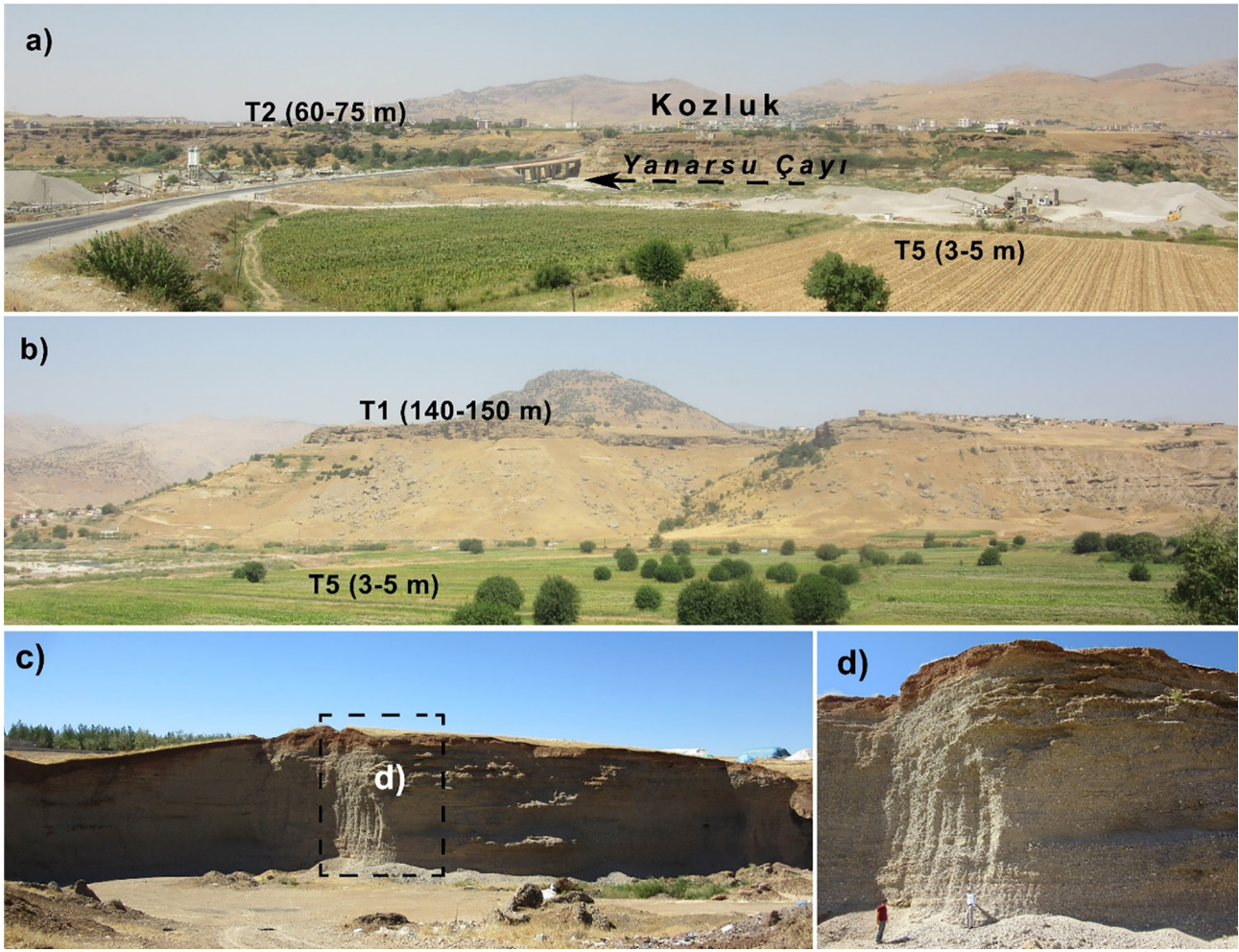
tedir. Özellikle tektonik yükselme ve alçalma alanları dışında, taraçaların yüksekliği birbirine uymaktadır. Bu sonuç havzada farklı lokasyonlarda yapılan çalışmalarla desteklenmektedir.

Kozluk ile Yanarsu Çayı'nın Dicle Nehri'ne bağlandığı alanda yapılan sedimantolojik ve jeomorfolojik çalışmalarda, Yanarsu Çayı taraçaları 5 ana grupta toplanmıştır. Ancak jeomorfoloji haritasının ölçeği nedeniyle taraçalar genel olarak T1 (60-80 m), T2 (40-50 m) ve T3 (10-30 m) şeklinde sınıflandırılmıştır.

Şekil 2. Yanarsu Çayı (Garzan) Aşağı Havzası'nın jeomorfoloji haritası (Sunkar, 2017).

Figure 2. Geomorphology map of the Lower Basin of Yanarsu (Garzan) Stream (Sunkar, 2017).

Fotoğraf 1. Kozluk çevresindeki Yanarsu Çayı taraçaları. a) Yanarsu Çayı ile Kozluk arasında T2 taraçaları, b) Kozluk doğusunda Yanarsu Çayı vadi tabanına göre 150 m daha yüksekte yer alan T1 taraçaları. c-d) Kozluk güneyinde Oyuktaş Mahallesi güneybatısında Yanarsu Çayı T1 (80-100 m) taraçalarının dolguları. Taraça depoları gevşek olduğu için kum ocağı olarak kullanılmıştır.

Photo 1. Yanarsu Stream terraces around Kozluk. a) T2 terraces between Yanarsu Stream and Kozluk, b) T1 terraces located 150 m higher than the Yanarsu Stream valley floor in the east of Kozluk. c-d) The fillings of the terraces of Yanarsu Stream T1 (80-100 m) in the south of Kozluk and southwest of Oyuktaş Mahallesi. Terrace fillings were used as sand quarries because they were loose.

Bu çalışmalarda T4 (10-20 m) ve T5 (5-10 m) taraçalarının T3 taraçalarına dahil edildiği belirtilmektedir (Sunkar 2017; Polat 2019; Şekil 2). Bu sınıflandırmadan sonraki arazi çalışmalarında T1 (60-80 m) taraçalarının bu değerden daha yükseklerde görülmesi nedeniyle Yanarsu Çayı taraçalar yeniden sınıflandırılmıştır. Bu sınıflandırmada taraçaların T1 (90-100 m), T2 (60-75 m), T3 (25-45 m), T4 (10-15 m) ve T5 (3-5 m) olmak üzere beş farklı yükselti basamağında yer aldığı belirtilmiştir. Ayrıca bu taraçaların tektonik yükselme nedeniyle Kozluk çevresinde 40-50 m daha yüksekte, Garzan Ovası'nda ise sübsidansın etkisiyle 5-10 m daha alçak seviyelerde görüldüğü, bu sınıflandırmanın komşu Batman Çayı vadisindeki taraçalar ile benzer olduğu tespit edilmiştir (Sunkar ve Polat 2018; Foto 1).

Batman ve Yanarsu Çayı taraçaları konusunda yapılan çalışmalarda, taraçalar çok net gruplandırılmış olmasına rağmen, Yazar Beşiri (Siirt) doğusunda İki köprü ile Dicle Nehri arasında kalan Yanarsu Çayı vadisindeki taraçaları GT1 (+30-40 m), GT2 (+10-20 m), GT3 (+5-9 m) ve GT4 (+1-4 m) olarak yeniden gruplandırmıştır. Bu sınıflandırma ile Dicle Nehri ve yan kolları üzerinde yapılan taraça sınıflandırmalarının hiçbiri benzemektedir. Taraçalar ile ilgili literatür yeterince tartışılmadığı için bu şekilde bağımsız ve hatalı bir gruplandırma yapılmıştır.

Literatür dışında arazide yeterli jeomorfolojik araştırmaların yapılmadığı anlaşılmaktadır. Çünkü Asmadere batısında Yanarsu Çayı vadisinin batı yamacında vadi tabanından 80-100 m yüksekte yer alan ve T1 taraçasına karşılık gelen taraça görülmemiştir (Foto 2). Sadece bu tek somut delil ile bu alandaki taraçaların hatalı gruplandırıldığı görülmektedir. Ayrıca Yazar Asmadere kuzeyi ve güneyinde GT3 taraçalarının haritalamasında ve yükseltilerinin belirlenmesinde de hatalar yapmıştır.

Yazar Aşağı Garzan Havzası'nın tanımının yapıldığı diğer çalışmalar olarak nitelendirdiği Polat (2018), Sunkar ve Polat'ın (2018) çalışmalarında aşınım ve birikim seviyeleri dikkate alınarak taraçaların T1-T5 taraçaları şeklinde ifade edildiğini, İki köprü Boğazı'nın kuzeyi ile güneyinin neden birlikte değerlendirildiğinin açık olmadığını, boğazın iki tarafında Yanarsu Çayı'nın "nehir akış yönü, yatak tipi, örgülenme ve vadi yapısının" birbirinden farklı olduğunu belirtmektedir. Bahsi geçen ifadelerin hepsi jeomorfoloji dışında, drenaj özellikleri kapsamında kalmaktadır. Yazarın belirttiği gibi Yanarsu Çayı vadisinin İki köprü Boğazı'nın kuzeyi ile güneyinde kalan bölümü drenaj özellikleri bakımından farklı olmayıp, aksine benzer özellikler göstermektedir.

Fotoğraf 2. a) Yanarsu Çayı vadisinde Asmadere yerleşmesi batısında, vadi tabanından 80-100 m yüksekte yer alan T1 taraçaları. b) Yazihan yerleşmesi çevresinde T1 taraçalarına ait depolar.
 Photo 2. a) T1 terraces located 80-100 m above the valley floor, west of the Asmadere settlement in the Yanarsu Stream valley. b) Fillings of T1 terraces around the Yazihan settlement.

Yazar, Sunkar ve Polat (2018) ve Polat'ın (2018) çalışmalarında "taraçaların istifleri ve yayılım alanları detaylarıyla tanımlanmamış ve yayılım alanları haritalanmamış" olduğunu, Polat'ın (2018) T4 ve T5 taraçalarının özelliklerinden hiç bahsedilmediğini belirtmektedir. Bu iddianın ne derce hatalı olduğu anlamak için sadece Şekil 2'ye bakılmasının yeterli olacağı görüşündeyiz. Çünkü incelenen alanda kalan taraçaların dağılışı net bir şekilde gösterilmiştir. Yazarın kendi jeomorfoloji haritalarındaki taraçaların gösteriminde bu haritadan faydalandığı/fikir edindiği ancak bunu açıkça ifade etmediği düşünülmektedir.

5. Arkeolojik Yerleşme Yerleri Morfometrik Verilerine Göre Yapılan Uygunluk Analizi İle İlgili Sorunlar

Sarıaltun (2021) Aşağı Garzan Havzası olarak adlandırdığı alanda taraçaları hatalı gruplandırmış olduğundan, bu alandaki arkeolojik yerleşmelerin konumlandırılması da hatalıdır. Yazar yerleşmeye uygunluk analizinin her dönem için farklı eğim ve akarsuya uzaklık değeri kullanarak yapıldığını belirtmektedir. Fakat yöntem bölümü incelendiğinde bu analizin hangi metoda uyduğu, verilerin nasıl elde edildiği, atanan değerlerin hangi kriterlere göre seçildiği belli değildir. Ayrıca uygulanan yöntemin geçerliliği test edilmemiş ve hata oranları verilmemiştir. Yazarın makalesinin yöntem bölümündeki çıkarıma göre ana-

litik hiyerarşi yöntemini kullanmaya çalıştığı anlaşılmaktadır. Fakat bu yöntemin uygulama sürecine ait aşamaların bulunmadığı görülmektedir. Nasıl uygulandığı belli olmayan analiz sonuçlarında bütün dönemler için en kuzeyde İkköprü Boğazı'nın içerisinde kalan dik yamaçlar ve heyelan alanının yerleşmeye uygun alan olarak gösterilmesi, bu analizlerin hatalı yapıldığını göstermektedir. Ayrıca Yazar yukarıdaki bölümlerde verilen hataların hepsini Doktora tezinde de (Sarıaltun, 2020) yapmıştır.

6. Sonuçlar

Sarıaltun (2021) tarafından Aşağı Garzan Havzası ile ilgili olarak hazırlanan makalenin arkeolojik değerlendirmeleri dışında kalan konularla ilgili kabul edilmesi mümkün olmayan hayati hatalar tespit edilmiştir. Bunlar:

1. Aşağı Garzan Havzası çok geniş alanı kapsayan bir ifade olduğu için havza sınıflandırması hatalı yapılmıştır.
2. Arkeolojik yerleşme alanlarının uygunluk analizinde kullanılan yöntemde hatalar yapılmıştır. Buna bağlı olarak hiçbir dönemde yerleşmeye elverişli olmayan İkköprü Boğazı uygun alan olarak gösterilmiştir.

3. Farklı kaynaklara göre hazırlanan jeoloji haritasında Lahti formasyonu hatalı gösterilmiştir. Çünkü faydalanan kaynakların hiçbirinde bu alanda bu birim haritalanmamıştır. İlk defa bu çalışmada haritalandığı düşünülse bile birimin Germik Formasyonu üzerinde de gösterilmesi stratigrafik kuralı ile uyumsuzdur.
4. En önemli hata taraçaların gruplandırılmasında yapılmıştır. Dicle Nehri taraçaları ile ilgili olarak farklı lokasyonlarda yapılan taraça sınıflandırılması dikkate alınmadan Aşağı Garzan Havzası için yapılan bağımsız sınıflandırma hatalıdır.
5. Taraçalar dışında boğazların oluşumu gibi ana jeomorfolojik birimlerin açıklamasında da hatalar yapılmıştır. Bu konuda İkiköprü ve Dicle Nehri ile birleşme alanındaki boğazların epijenik oluşumu çok net olduğu halde antedans olarak tanımlanması dikkat çekmektedir.
6. Bu alanda 100 günlük jeomorfolojik araştırması yapıldığından söz edilmektedir. Bu kadar uzun çalışma dönemine rağmen jeomorfoloji konusunda büyük hataların yapılmış olması bu kadar uzun dönem jeomorfolojik araştırması yapılmadığını düşündürmektedir.

Bu temel hatalarla birlikte incelenen alan ile ilgili olarak yapılmış araştırmaların yeterince incelenmediği ve hatalı alıntılar yapıldığı, bu nedenle Yazarın makale yazımında bilimsel araştırma aşamalarına uymadığı görülmektedir.

Çıkar Çatışması – Conflict of Interest

Yazarlar tarafından herhangi bir potansiyel çıkar çatışması bildirilmemiştir. *No potential conflict of interest was reported by the authors.*

Teşekkür

Bu yazıda kullanılan veriler, FÜBAP İSBF 15.02 nolu proje kapsamında yapılan arazi çalışmalarında toplanmıştır. Proje kapsamında sağlanan destek nedeniyle teşekkür ederiz.

Kaynakça

- Bridgland, D. R., Demir, T., Seyrek, A., Pringle, M., Westaway, R., Beck, A. R., Rowbotham, G., & Yurtmen, S. (2007). Dating Quaternary volcanism and incision by the River Tigris at Diyarbakir, southeast Turkey. *Journal of Quaternary Science: Published for the Quaternary Research Association*, 22(4), 387-393. <https://doi.org/10.1002/jqs.1074>
- Doğan, U. (2005). Holocene fluvial development of the Upper Tigris Valley (Southeastern Turkey) as documented by archaeological data. *Quaternary International*, 129, 75-86. <https://doi.org/10.1016/j.quaint.2004.04.008>
- Karadoğan, S. (2018). Garzan Havzasında jeomorfolojik peyzaj ve etkileri. *Researcher*, 6 (2), 237-271.
- Kuzucuoğlu, C. (2002). *Preliminary observation on Tigris Valley terraces between Bismil and Batman*, In: Tuna, N., Velibeyoğlu, J., (Eds.) *Salvege Project of the Archaeological Heritage of the Ilisu-Carchemish Dam Reservoirs Activities in 2000*, METU, Ankara, pp. 759-771
- Polat, İ. (2018). *Yanarsu (Garzan) Çayı Aşağı Havzası (Siirt/Kurtalan) jeomorfolojisi* (Yayın no: 515189) [Yüksek lisans tezi, Fırat Üniversitesi]. Yüksek Öğretim Kurulu Başkanlığı Tez Merkezi.
- Sarıaltun, S. (2020). *Aşağı Garzan Havzası'nda jeomorfolojik özelliklerin arkeolojik yerleşmelere etkisi*. (Yayın no: 644472) [Doktora tezi, Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi]. Yüksek Öğretim Kurulu Başkanlığı Tez Merkezi.
- Sarıaltun, S. (2021). Arkeolojik yerleşim yerleri ile jeomorfoloji arasındaki etkileşim: Aşağı Garzan Havzası örneği. *Türk Coğrafya Dergisi*, (77), 195-210. <https://doi.org/10.17211/tcd.942857>
- Sunkar, M., & Tonbul, S. (2013). İluh Deresi (Batman) Havzası'nın jeomorfolojisi. *Coğrafya Dergisi*, 1 (24), 38-60
- Sunkar, M., & Tonbul, S. (2015, Ekim 15-17). *Batman Çayı (Batman) taraçalarının genel morfolojik özellikleri* [Sempozyum sunumu özet]. Ulusal Jeomorfoloji Sempozyumu (UJES, 2015), Ondokuz Mayıs Üniversitesi, Samsun, Türkiye.
- Sunkar, M. Avci, V., & Polat, İ. (2015, 21-23 Mayıs). *Erzen Garzan Bölgesi'nde Siirt uydur görüntüleri analizleri ile tarihi yerleşme alanlarının belirlenmesi ve bu yerleşmelerin tahrip olmasında beşeri faktörlerin etkileri*. Coğrafyacılar Derneği Uluslararası Kongresi, 702-710. Ankara, Türkiye.
- Sunkar, M., & Siler, M. (2016). Determination of the Quaternary Period River System in the Southeast of Diyarbakir Basin (Raman Mountain) According To Geomorphological Data. In R. Efe, İ. Cürebal, G. Nyussupova., & E. Atasoy, (Eds). *Recent Researches in Interdisciplinary Sciences*, 496.
- Sunkar, M. (2017). Erzen (Garzan) Bölgesi'nde (Siirt) uydur görüntüleri analizleri ile tarihi yerleşme alanlarının belirlenmesi ve bu yerleşmelerin tahrip olmasında doğal ve beşeri faktörlerin etkisi. FÜBAP İSBF 15.02
- Sunkar, M., Polat, İ., & Avci, V. (2017, Kasım 8-10). Yanarsu (Garzan) Çayı Aşağı Havzası'nın (Kurtalan/Siirt) yapısal jeomorfolojisi [Sempozyum sunumu özet]. Türk Coğrafya Kurumu, 75. Yıl Uluslararası Kongresi, 629-630. Ankara, Türkiye.
- Sunkar, M., & Polat, İ. (2018, 2-5 Mayıs). *Yanarsu (Garzan) Çayı taraçalarının jeomorfolojik özellikleri* (Kurtalan/Siirt) [Sempozyum sunumu özet]. VIII. Türkiye Kuvaterner Sempozyumu. İstanbul, Türkiye.

- Şenel, M. (2007). *1:100.000 ölçekli Türkiye jeoloji haritaları, Mardin-M46 Paftası*. No: 69. Maden Tetkik ve Arama Genel Müdürlüğü, Jeoloji Etütleri Dairesi, Ankara, Türkiye.
- Şenel, M. (2008). *1:100.000 ölçekli Türkiye jeoloji haritaları, Mardin-M47 paftası*. No: 66. Maden Tetkik ve Arama Genel Müdürlüğü, Jeoloji Etütleri Dairesi, Ankara, Türkiye
- Tonbul, S. & Sunkar, M. (2008, Ekim 20-23). *Batman şehrinde yer seçiminin jeomorfolojik özellikler ve doğal risk açısından değerlendirilmesi* [Sempozyum sunumu özet]. Ulusal Jeomorfoloji Sempozyumu 2008 (Prof. Dr. M. ARDOS Anısına), Sayfa: 103-114, Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi, Çanakkale, Türkiye.
- Yeşilova, Ç. (2012). *Baykan-Kurtalan-Şirvan (Siirt) arasındaki tuz içeren birimlerin stratigrafik-sedimentolojisi incelemesi ve ekonomik önemi*. (Yayın no: 309825) [Doktora tezi, Yüzücü Yıl Üniversitesi]. Yüksek Öğretim Kurulu Başkanlığı Tez Merkezi.
- Yıldırım, A., & Karadoğan, S. (2005, Eylül 29-30). *Raman-Gercüş antiklinalleri arasında Dicle Vadisinin jeomorfolojisi* [Sempozyum sunumu özet]. Ulusal Coğrafya Kongresi 2005 (Prof. Dr. İsmail Yalçınlar Anısına) Bildiri Kitabı, İstanbul Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi, Coğrafya Bölümü ve Türk Coğrafya Kurumu, Sayfa: 421-433, İstanbul, Türkiye.
- Yılmaz, E., & Duran, O. (1997). *Güneydoğu Anadolu Bölgesi otokton ve allokton birimler stratigrafi adlama sözlüğü, (LEXICON)*, Türkiye petroleri Anonim Ortaklığı, Araştırma Gurubu Başkanlığı Eğitim Yayınları No: 1